

A SZAKKÖNYVTÁRI HÁLÓZATOKRÓL MŰLT ÉS JÖVŐ IDŐBEN

FUTALA TIBOR

Karinthy Frigyes hívta fel rá a figyelmünket: valamennyien kávéházi "hötzendorfi konrádok" vagyunk. Mindig a más dolgait látjuk átfogóbban, tudni vélvén azt is, körükben mi a teendő.

Útkereső hétköznapjainkban e tulajdonságunk még inkább kibontakozik. Se szeri, se száma az olyan publikációknak, amelyekben outsider próbálja felnyitni az ilyen-olyan szakmabeliek szemét. A szociológus – például – a vámhatóság és a BAV maradi gyakorlatát veszi észre a személyi számítógépek hazai terjedésével kapcsolatban, a piackutató elektronikánk bajait.

– "Okvetetlenkedés" vagy a "józan paraszti ész" megszólalása-e ez a jelenség? – szoktam magamnak feltenni a kérdést, mihelyst mocorgásba fognak bennem is az ingerek: megmondom én a szomszédnak, miként művelje a kertjét, ha már magától nem jön rá, ahogy eddig tette, az több, mint rossz.

Bárhogy latolgotam ilyenkor a választ, azt kell megállapítanom: a "józan paraszti ész" munkál az ingereimben.

– De hát akkor miért nem használod nagyokos józanságodat a saját szakmád kertjében, hisz ami rajta folyik, az se élenjáró hortikultúra, sőt? – támad meg erre az újabb kérdés.

– Mert a közepében vagyok, nincs rálátásom, mert atyám és anyám is így csinálta, mert bátyám összevonná a szemöldökét, öcsém szidalmazna, húgom pityeregne, ha másként akarnám. Már akkor is, ha csak szóban – hangzik általában a csüggedt replika, s közben eszembe jutnak azok a gyönyörűséges mesék, amelyeket szakmai ifjúságomban hallottam kertünk csenevész vegetációja fölött. Ezek mindig azzal kezdődtek, hogy "a mi jó kis könyvtárügyünk".

Belső monológjaim e ponton túljutva már-már feminin imperatívusszal lobbannak el rendszerint: – Ha nem szólsz szakmád kertjéről úgy, mint a szomszédéről szólnál, nem leszek jóban veled.

Most adódik egy beszélési alkalom. Amit az alábbiakban a szakkönyvtári hálózatokról (a felsőoktatásiakat általában figyelmen kívül hagyva) elmondok, az a "mintha a más kertjéről józan paraszti ésszel" megkísérlése lesz.

A szükséges rálátást és általa a kellő mértékű elidegenedést több fokozatban szereztem meg hozzá.

A rálátás fokozatai

A műszaki könyvtári koordinációs kollégiumra emlékezve

A rálátás megszerzésének első fokozata: volt egy időszak – az 1980 és 1982 közötti három év –, amikor az OMIKK szervezetében az OMK látta el a koordinációs központi feladatkört. Az erre szolgáló – kisdéd – szervezeti egységet könyvtári koordinációs és módszertani osztálynak hívták.

Megalakult a koordináció igazán demokratikus szakmai kapcsolattartó testülete, a műszaki könyvtári koordinációs kollégium is, amelynek életjelenségeiről a TMT alkalomról-alkalomra hírt adott¹. Ha valaki venné magának a fáradságot, és fellapozná ezeket a híradásokat, nagyjából a következő tanulságokat vonhatná le belőlük.

A kollégiumon előterjesztett dokumentumokat kivétel nélkül az OMK munkatársai állították elő. Ennélfogva nem is tartalmazhattak mást, mint saját kínálatokat a többiek vélt vagy tényleges hasznára. Ha valami megnyerte a résztvevők tetszését, az – még az együttműködés beroszdásodott fogaskerekeit is megmozdítva – realizálódott (pl. számítógépes folyóirat katalógus, könyvtárkezelői tanfolyam), ha viszont nem, kipróbálás nélkül került ad acta. A partnerek aktivitásának hiányában a könyvtárügy hierarchikus építkezéséből szükségképpen következő "manna-várás" makacs továbbélése, a "ha akarnak valamit, adassék meg ehhez a feltétel főntről" erős beidegződése tükröződött. (Csak megjegyzem, hogy a szakirodalmi információk rendszerek környékén feltűnt tanácsadó szervezetek még annyi prosperitást sem mondhatnak a magukénak, mint amennyit a jelenleg is valahogy létező koordinációs kollégium.)

A "lapseosztásból" is adódott: a kollégiumi előterjesztések szakkönyvtár-centrikussá sikeredtek. S ha mindez még valamennyire meg is felelt a felsőoktatási hálózati központok probléma- és gondolatkörének (ez abból valószínűsíthető, hogy e központok igazgatói, hacsak teheték, maguk jelentek meg az üléseken), az ipar információ ellátásával foglalkozó központokénak azonban korántsem (őket az üléseken kivétel nélkül a "harmadik vonal", a módszertanosok egyike-másika képviselte). S kialakulhat-e ott igazi csapatjáték, ahol a pályán levő játékosok közül – mondjuk – csak minden második rúghat labdába? Az aszimmetrikus érdeklődés pregnánsan dokumentálta: az ipar "információval való megváltása" már jó ideje kicsúszott a hagyományos könyvtári hálózati tevékenység kezéből. (Történeti elemzés kérdése, hogy korábban benne volt-e egyáltalán, s ha igen, mennyire.)

Már a kollégium 1982. évi munkájában érezhető volt az az elbizonytalanodás, amit az ipar irányításának átszervezése idézett elő. A termelési könyvtárhálózatok bomlani kezdtek, s ezt – mi sem természetesebb – nem akadályozhatta meg a hálózati központok kapujának szemöldökfájára kitűzött könyvtári törvényerejű rendelet.

1982 végén még azt gondoltam: ha az OMIKK koordinációs tevékenységében komplexen tudná érvényesíteni a szakirodalmi tájékoztatási és a szakkönyvtári összetevőt,

a hálózati rendszert meg lehet menteni. Ezért az esedékes belső átszervezések előkészítése közben magam ajánlottam fel a könyvtári koordináció-módszertan kivételét az OMK kereteiből.

Ez megtörtént, bár az általam óhajtott komplex szervezeti egység nem jött létre. Akkoriban bosszankodtam, ma azonban valószínűnek tartom: igazán az sem hozott volna eredményt, ha elképzelésem történetesen megvalósul. Miért? Erre hadd válaszoljak a tájékoztatási szakma egyik magas pozíciójú "homo novus"-ának a véleményével, aki szerint az OSZIR és az OSZIIR koncepciók látványos "füstbe menésének" az volt az oka, hogy készítői a decentralizálás körülményei közepette maximálisan centralizált és hierarchizált nagyrendszerben gondolkodtak.

Hálózati vita a TMT-ben

A rálátás második fokozatára az a TMT-vita vitt fel, amely 1982 és 1983 folyamán, annak következtében indult el és bontakozott ki, hogy a fenti alakulásokon elmélkedve óvatlanul a "hálózatosi" szócskát írtam le szerkesztői megjegyzéseim egyikében. Lett is belőle haddelhadd, heveny haragvás, de később a higgadt hozzászólások se maradtak el.

A vitából mindenekelőtt a régihez való kötődöttségünk sokszálúságának, etikai tartományunkig elérő hajszalgyökereinek a tapasztalatát kellett a magam számára elraktároznom. A reflexiók olyikából nemcsak a bántónak, a támadónak kijáró helyreutasítás, az "ugyan mi jogon?" tört a felszínre, hanem a vékonyka sírás szipogása is felszivárgott és az "à la recherche du temps perdu" szomorúsága. Hiába: a szegények, a rivaldafényt nélkülöző szakmák mindig érzékenyebbek és konzervatívabbak, mint a gazdagok és az "élet kegyeltjei".

A TMT-vita további tanulsága arra készítetett, hogy differenciáltabban szemléljem a szakkönyvtári problematikát és vele együtt a hálózatit is. Például észre kellettennem: a szakegyetemi és szakfőiskolai könyvtári hálózatok képviselői egyáltalán nem kapcsolódtak be a bajvívásba. Őket nyilvánvalóan nem ingerelte fel az akaratlan provokáció. Úgy vélték, nem az ő házuk gyulladt ki, s akkor minék a tűzoltás. A nem ipari hálózatokból érkezett hozzászólások figyelmeztetése pedig így szólt: az intézményi vagy mondjuk, a költségvetési rendszerben működő könyvtárakból épült hálózatokban másként járnak az órák. Ott még korántsem mutatnak öt percet tizenkettő előtt, bár azért arrafelé araszolnak.

1983 végére eső, tehát meglehetősen késői vitazárómban² – már a rálátás megszerzésének harmadik fokozatában összegyűlt ismeretekkel is felvértezve – a "megszüntette megőrzés" gondolatának előtérbe állításával tettem kísérletet egyrészt a nem készakarva okozott megbántottságok kiengesztelésére, másrészt a szakkönyvtári hálózatok lehetséges jövőjének felvázolására, amivel e dolgozatom második felében is foglalkozni kívánok. Persze: más megközelítésekben, illetve a jövőkép más, eddig nem, vagy nem nagyon érintett részleteit kinagyítva.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács színe előtt

A harmadik fokozatra való, egyúttal a szakkönyvtári hálózatok összességére rálátást nyújtó feljutást annak az OKT-felkérésnek köszönhetem, amelynek Sz. NAGY

Lajos közreműködésével és a szakkönyvtári hálózati munka vezető szakembereinek segítségével tettem eleget. Erről a vállalkozásról – előjáróban – a következőket:

- Az OKT 1982 kora őszen határozta el, hogy programjába veszi (a "felsőoktatási-szakkönyvtári" hálózatokat ez alkalommal mellőzve) a szakkönyvtári hálózatok helyzetének, első renden a hálózati központok működésének a felmérését.
- Megalakult a felmérést végző munkabizottság, amelynek tagjainak többsége az év végére el is készítette a maga részjelentését.
- A részjelentések összegyűjtésének befejezésére, illetve az OKT tájékoztatási és szakkönyvtári tagozatának szánt előterjesztés megszövegezésére – a munkabizottság eredetileg felkért vezetőjének állásváltása miatt – jómagam és Sz. Nagy Lajos 1983 januárjában kapott felkérését.
- Az előterjesztés '*A szakkönyvtári hálózatok és hálózati központok helyzete. A továbblépés lehetőségei*' címen készült el. Mellékletében tüzetes helyzetjelentés kapott helyet. E dokumentumot a munkaközösség tagjai előzetesen megvitatták.
- Az OKT elnöksége 1983. november 28-án vitatta meg az előterjesztést. Elhatározta, hogy a dokumentumot a tájékoztatási és szakkönyvtári tagozat helyett a testület plenáris ülésének napirendjére tűzi. Felkérte az előterjesztés készítőit, hogy szövegezzenek meg egy kiegészítést (Tájékoztatás "A szakkönyvtári hálózatok és hálózati központok helyzete. A továbblépés lehetősége" c. előterjesztésnek az OKT elnökségében történt előzetes megvitatásáról), amelyben részint a plenáris ülés elé való vitel indokait, részben pedig az elnökségnek a dokumentummal kapcsolatos előzetes állásfoglalásait hozzák az OKT tagjainak a tudomására.
- Az OKT plénuma 1983. december 15-i ülésén két felkért opponens – *Tóth Gyula és Walleshausen Gyula* – véleményét is meghallgatva, az előterjesztést azzal fogadta el, hogy az elnökség a benne található tényekre és megállapításokra, illetve a vitatása közben elhangzott szakmai észrevételekre támaszkodva, juttasson el döntéselőkészítő javaslatot a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályához a szakkönyvtári hálózatok ügyében.³

Az OKT-előterjesztés következtetései és kiütkeresése

A helyzet és kritikája

Az egyes hálózatokról és központjaikról szóló jelentések, illetve ahol ezek hiányoztak, a rendelkezésre álló szakirodalom tanulmányozása közben az előterjesztés szövegezői rendkívül változatos helyzeteket és állapotokat konstatálhattak. A befogott hálózatok közül öt működött, három sohasem működött, három már nem működött, hét tessék-lássék módon létezett. Azóta – folytatódván a tárcairányítás átszervezése – még e szórt mezőnyön belül is megváltozhattak, mégpedig negatív módon a létfeltételek. A reorganizáció csírái egyetlen területen, az Ipari Minisztérium területén jelentek meg, – eléggé bizonytalanul, a végkifejlet minőségét és formáit határozottan még nem mutatva.

Óhatatlanul felmerült a kérdés: érdemes volt-e annak idején a könyvtárügyi alapszabályoknak a régi koncepció alapján való újrafogalmazásával és kiteljesítésével annyit bíbelődni, amikor már látszott, hogy az ország új gazdaságirányítási és igazgatási rendszere, amelynek mindinkább az egyes termelő és lakóhelyi közösségek önállóságra és felelősségre készítetése vált "punctum saliens"-évé, igen kevés esélyt helyez kilátásba a hierarchikus, közvetlenül vagy közvetve mindent mindennel a formális logika szabályai szerint összekötő nagyrendszerek sikeres működéséhez.

A könyvtári rendszer "kiteljesített leírását" befejező 5/1978. (XII. 12.) KM sz. rendelet különös élességgel tanúskodik "a mi jó kis könyvtárügyünk" ekként való szabályozásának megkétszerezéről és emiatt tekintélyes részben meddő voltáról.

Csak a szakkönyvtári együttműködési alakzatokkal kapcsolatos rendelkezéseinél maradvra, a rendelet a következő pírurzi győzelmeket érte el:

- több főhatóság "formális bólintását" megszerezve, ott hozott létre új hálózatokat (bekereskedelem, munkaügy, statisztika), ahol ennek a munkának sem hagyományai, sem feltételei, sem igényei nem voltak meg;
- hasonló "bólintás" alapján bontott-szeletelt szét olyan hálózatot, amely egységes voltában is jórészt fikció volt (közlekedés- és postaügy);
- nem mert lemondani azokról a hálózatokról (a múzeumiról és a levéltáriról), amelyekben a könyvtárak "természetes igazodása" inkább a szakterületi vagy területi együttműködés felé történő "terelést" kívánt volna meg, ha ugyan nem a területi közművelődési hálózatokhoz való valamiféle "csatlakoztatást";
- a hálózati központok feladatkörét egységesen, elsősorban a közművelődési könyvtári szükségleteket és gyakorlatot szem előtt tartva szabályozta, ami annál inkább, minél közelebb megyünk a termelési szférákhoz, mindenekeelőtt az iparhoz, anakronisztikusnak bizonyul;
- az újonnan fundált koordinációs központok közül azokat, amelyek egyben hálózati központok is maradtak (OIK, AGROINFORM), "tudathasadásos" helyzetbe hozta (miként viselkedjenek az önállósított felsőoktatási hálózatokat illetően?), a nem hálózati központ OMIKK-ot pedig nehezen értelmezhető helyzetbe (ez kitetszik a műszaki könyvtári koordinációs kollégiumról írtakból is).

A hálózati központi funkciók

A szakkönyvtári és a szakirodalmi információellátás közös megjelenését és együtt hatását feltételező kiútkeresés érdekében az előterjesztés a hálózati központok lehetséges és szükséges funkcióit meghatározva állást foglalt gyakorlásukkal s annak elveivel-módjával kapcsolatban.

- Az elemi, minden további hálózati tevékenységet megalapozó funkciót igazgatási-nyilvántartási funkciónak lehet nevezni. Ennek ellátására minden főhatóságot kötelezni kell. E tekintetben nem lehet kibúvó az, hogy valamely főhatóságnak kell-e vagy nem kell ezen túlmenően könyvtári-tájékoztatósi hálózat. Persze: annak sincs akadálya, ha ez vagy az a főhatóság saját szervezetében kíván e követelményeknek eleget tenni. Bölcsebb dolog mégis, ha – a szükséges dotációval – a főhatóságok valamelyik fejlett

könyvtárakat, információs központjukat teszik meg. e funkció ellátásának letétemenyességévé. Ennek két indoka van: az első, hogy azért e funkció sikeres gyakorlásához nélkülözhetetlen a könyvtárszaki-informatikai hozzáértés (pl. a statisztikai jelentéseket csak értelmezni tudó "elolvasás" után lenne szabad elfogadni, a külföldi folyóiratrendelések engedélyezési eljárásaiban nem utolsó szempont a hazai UAP intézményeinek-eszközeinek, illetve azok "tartalmának" ismerete, a szakirodalom és a szakirodalmi információk közös érdekű országos áramoltatását szakmailag is ösztönözni és ellenőrizni kell stb.), a másik, hogy az ilyen jogosítvánnyal rendelkező intézmények kedvezőbb pozícióba kerülnek az érdemi hálózati központi funkciók ellátásához, függetlenül attól, hogy efféle szolgáltatásaik fenntartásáról, továbbfejlesztéséről vagy kifejlesztéséről van-e szó.

- A hálózati munka tengelyébe egyértelműen a szakirodalmi ellátással és a szakirodalmi információs szolgáltatásokkal összefüggő funkciókat volna célszerű állítani. Ez, ha úgy tetszik, információs marketing, amely felderíti az igényeket és szükségleteket, vizsgálja, hogy az igények miként növelhetők az objektív szükségletek irányába (a fizetőképes kereslet nagysága, milyen szolgáltatásokra tart igényt ez a kereslet, s milyen szolgáltatások alkalmasak máris a kielégítésére, hol van hajlam és lehetőség kooperatív vállalkozásokra stb.), propagálja a szolgáltatásokat, illetve szervezi "fogyasztásukat", figyelemmel kíséri a szolgáltatások fogadását és értékelését, végül visszacsatol, azaz a különféle szolgáltatások készítőit és az adott intézmény információs politikájáért és stratégiájáért felelős vezetőit ellátja a "bővített újratermeléshez" nélkülözhetetlen információkkal, ami alatt esetenként mennyiségi és minőségi reprodukcióbővítést is érteni kell, de minőségét mindig. Tulajdonképpen itt sincs szó olyan tevékenységről, ami korábban, tegnapelőtt, tegnap hiányzott volna, hiszen az információs központok és a jelentős könyvtárak folyvást termékeik "eladásában utaztak". Ennek ellenére a javaslat forradalmi; hogy miben, milyen mértékig, arról a következő fejezetben lesz szó.
- A harmadik funkció típus a könyvtárszaki-informatikai módszertani segítségnyújtás a maga sokféleségével és változatosságával (információs helyek-szakkönyvtárak rendezése és berendezése, tanácsadás szervezési, technikai, technológiai ügyekben, képzés és továbbképzés stb.). Csakhogy ezzel a továbbiakban kérésre (a költségvetési intézményeket átfogó hálózatokban) vagy megrendelésre (a termelési, általában a fizetőképes könyvtárakat és információs helyeket átfogó hálózatokban) kellene élni, semmiként sem – mint ahogy eddig történt – hivatalból, államköltségen és "akarja, nem akarja, muszáj"-módon. Szóval e funkció típusat mindenképpen a kínálat-kereslet érvényesülése mentén kellene ellátni, azaz egyfajta szolgáltatássá tenni. Az előző funkciócsoporthoz képest csak annyiban más, hogy tárgyában különbözik tőle. Egyébként az ekként értelmezett módszertani munka jó példája annak, hogy bizonyos dolgok "megszüntette megőrzése" hogyan mehet végbe: valami eddig lenézettnek olyan rangemelésére van komoly esély, amelyről a módszertanra specializálódott szakembereink korábban nem is álmodhattak.

Hangsúlyeltérések a kibontakozásban

Noha amit itt az előterjesztés következtetéseként és kiütkereséseként leírtam, véges-végig benne van az alapdokumentumban, mégis radiálisabban hangzik annál, mint ahogy ott hangzott, ahol az új hálózatpolitikára való átmenettel kapcsolatos javaslatok szükségképpen tompították a csattanásokat. Az OKT elnökségi ülése azonban még ennek ellenére is szükségesnek látta a már megemlített tájékoztatás mint saját, bizonyos mértékű távolságtartást rögzítő dokumentum elkészíttetését. E feladatokat rám bízta, amiért köszönettel tartozom neki. Hitt benne, hogy tárgyszerű leszek.

Ezért, vázolni akarván az előterjesztés várható "hivatali utóéletét", hadd idézzek néhány passzust ebből a Tájékoztatásból:

"Az elnökség . . . azért foglalkozott az előterjesztéssel, mert a benne található kérdésvetetések egyikével-másikával kapcsolatban fenntartotta magának ha nem is a végleges állásfoglalás, de az előzetes hangsúly-kitűzés jogát.

Így mindenekelőtt azt szögezte le, hogy a szakkönyvtárügyben is mindenképpen fenn kell tartani a hálózati szervezetet, mint a továbblépés – ezen belül egy integráltabb szakirodalmi tájékoztatási és szakkönyvtári ellátás irányában teendő továbblépés – letéteményesét.

Az elnökség véleménye a tekintetben is határozott volt, hogy a szakkönyvtári hálózati munka megújításához, a változó körülményekhez való fokozatos igazításához nincs szükség a könyvtárügyi alapjogszabályok, így az 5/1978. KM sz. rendelet módosítására sem. A jelenlegi jogszabályi meghagyások elég rugalmasak ahhoz, hogy alkalmazásuk és értelmezésük révén a különböző feltételű szakkönyvtári hálózatokban kialakuljanak az eredményes, az előremozdulást elősegítő hálózati munkamódszerek és tevékenységi formák . . .

Általában kerülni kell a túlságosan gyors változásokat. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség a hálózati munka szemléletének fejlesztésére és/vagy új erők bevonására e munkába. Ugyancsak célszerű lenne, ha a hálózati központokban mérlegre tennék a módszertani munkatársak beilleszkedését a teljes szervezetbe, s a feltételek arányában komplexebb szervezetet hoznának létre a szakmai adminisztratív, a módszertani gondozó és a tájékoztatási szolgáltatás-kinálatot egyként integráló munka érdekében.

Elemi kötelezettség a szakmai adminisztratív kapcsolatok zavartalan biztosítása, amely egyébként a hazai UAP működésének is előfeltétele. Ezzel szemben – főként a fizetésképes (termelési) szakkönyvtárakat átfogó hálózatokban – a módszertani gondozás (benne a továbbképzés, a helyszíni tanácsadás, rendszerszervezés stb.), valamint a tájékoztatási szolgáltatások terjesztése fokozatosan fel kell hogy vegye a marketing-tevékenység, illetve a szerződéses munkavégzés jegeit, amelyek révén kibontakozási út nyílhat a könyvtárak-tájékoztatási munkahelyek magasabb szintű, tematikai-tartalmi együttműködése felé."

A plénum atmoszférájára és hozzászólásaira visszaemlékezve, aligha tévedek, hogy az OKT elnöksége nemcsak az előzetes hangsúly-kitűzés idején vélekedett az előterjesztésről a fenti módon, hanem az utólagos hangsúly-megadás idején se változott meg a véleménye róla.

Az átmenetek szükségességét, bekövetkeztük hálózatoként óhatatlanul más-más időpontját és tartamát mindenesetre magam is elismerem, de tartok tőle, hogy a nem túlságosan gyors változások melletti állásfoglalás az "ad Calendas Graecas" bekövetkező cselekvést ösztönzi.

Legitimációval vagy legitimáció nélkül?

Az alakulások logikája bizonyossá teszi bennem, hogy a hálózati tevékenység az információs marketing irányába fog kibontakozni. Függetlenül attól, lesz-e hozzá legitimáció, azaz könyvtári-információs alapjogszabály-változás avagy sem. A legitimációnak azonban meglennének a maga hasznai. (Ezt – be kell vallanom – e cikk írásakor sokkal határozottabban képviselem, mint a jelentés készítése és az OKT-"szertartások" idején.)

Hogy milyenek? Erre legyen szabad társadalomtörténeti analógiákat felhoznom, bár úgyünk "kicsiségét" tekintve, szerénytelenül fognak hatni.

A polgárosodásban, mint tudjuk, az eredeti tőkefelhalmozás korszaka gátlástalanul ment végbe. Nyilvánvalóan szükségszerűen. De szükségszerű-e, elkerülhetetlen-e, hogy a hazai információs piacon az elkövetkező öt-hat évben ilyen elemi, a fogyasztók nyakába varrt áru információs értékét tekintve: brutális jelenségek üssék fel a fejüket? Ez az egyik ok, amiért szívesen látnék egy olyan jogszabályt, amely a dolgok elébe megy, s pragmatikusan védi területén a szakszerűséget.

A következő analógia. Az is közismert, hogy a feudalizmus megdöntése előtt az e szempontból legjellegzetesebb országokban már mindenütt virágoztak a polgári rend intézményei, ügyviteli-kereskedési szokásai. Nagy könnyebbség volt mégis, amikor megdőlt a feudalizmus, s az említett intézmények és szokások már anélkül érvényesülhettek-funkcionálhattak, hogy külön energiákat pazaroltak volna el a haszontalan túlhaladottságok kerülgetésére, látszólagos tiszteletben tartására. Érdemes volt tehát kimondani: a király meztelen. Így én se bánám, ha a közeljövőben már nem kellene körüludvarolnunk a vágyak pennájából papírra realizálódott látszatokat, s helyettük területünkön – a magunk kertjében – ügyesen, érdekesítően és eredményesen alkalmazható cselekvésre inspiráló "művelési szabályok" lépnének életbe.

Hogy megmaradjak a kaptafánál: ebben a "művelési szabálygyűjteményben" a hálózati problémakörből mindössze a következők kapnának helyet:

- minden könyvtárnak, szakirodalmi információs szervezetnek tudnia kell, hogy főhatósági-államigazgatási hovatartozásától függően van egy olyan "hiteles helye", ahol tevékenységét, különféle szakmai paramétereit időről-időre regisztráltatnia kell, s ez a "hiteles hely" az, ahonnan időnként a körmére nézhetnek különféle szakmai ügyekben;
- minden könyvtárnak, szakirodalmi információs szervezetnek ismernie kell, hogy mi az a "mi minden", aminek révén teljesíteni tudja a fenntartó megszabta kívánalmakat, az mennyire hatékony, hol kapható, mennyiért szerezhető be, s e célból információkért mindig bizvást fordulhat ama bizonyos regisztráló "hiteles helyhez" (az egyikhez pénzért, a másikhoz köszönet fejében), még ha annak történetesen nincsenek is saját szolgáltatásai.

De – persze – a "helyek" többségében minden bizonnyal lesznek, legalább egy-egy konkrét ágazat alapvető, meghatározó szakterületeihez tartozók. Ui. az új jogszabály – a nyilvános könyvtárak alapszolgáltatásai ingyenes használatának alapelvét fenntartva – azt is nagyon határozottan kimondaná, hogy a főhatóságok a "minden üzem és vállalat felelős a saját informáltságáért" elvének érvényesülése és érvényesítése érdekében tartoznak – korszerű, gazdag, ütőképes, nyilvános, központi szakkönyvtárat működtetni,

- előállítani mindazokat az előfizetéses szakirodalmi információs szolgáltatásokat, amelyekben "profilgazdának" minősülnek, illetve elősegíteni terjesztését azoknak, amelyeket más "profilgazdák" állítanak elő, de saját intézményeikben-vállalataikban is szükség van rájuk,
- pénzes szolgáltatásokkal segítségükre lenni a vállalati-intézményi szakkönyvtárak és információs szervezetek munkatársainak szakmai problémáik megoldásában,
- installálni és megfelelő díjazás ellenében rendelkezésre bocsátani mindazt a számítástechnikai és egyéb eszközkapacitást, amely vállalataik-intézményeik számára "behozza" a világ információit,

egyszóval, hogy tartoznak intenzív információpolitikát folytatni, s azt az ország gazdaságitudományos felvirágoztatása érdekében szüntelenül tökéletesíteni.

A fentiek alapján könnyen elképzelem: az OIK túlnyomórészt saját szolgálataival marketingel, de időnként a másokét is készségesen ajánlja, az AGROINFORM-nál – mondjuk – fele-fele arányban oszlik meg a saját és az "idegen" előállítású kínálat, az MTA Központi Könyvtára esetében 25:75%-osan. Bizonyos "fogyasztói tartományokat" illetően célszerűek lehetnek az olyan megállapodások is, hogy "én is bejárom, te is bejárod őket". Egy a fontos: menjen a dolog, az "isten áldja a tisztas ipart" jegyében szolidan menjen, legyen benne minőségi versengés, de ne idétlen kizárólagosságra törekvés. (Nem árt figyelmeztetni: a régi szakkönyvtári hálózatokban nem volt ritka az "én házam, én várom"-magatartás, ami szükségképpen velejárója a hierarchikus építményeknek.)

Még egy szót az információs marketing javaslatának forradalmiságáról. Tulajdonképpen már mindent papírra vettem róla. Legfeljebb summázni kell az iménti gondolatmeneteket. Megint történeti analógiával: ami a feudalizmusban "fi-donc" tevékenység volt, az később nagyon is kívánatos és megbecsült foglalkozás lett. Vagy minden analógia nélkül így: az információs marketing a javaslat szintjén a szakirodalmi információ szolgáltatás és az erre hivatott intézményrendszer korszerűsítése leghatékonyabb, legegyszerűbben működtethető, és éppen ebből kifolyólag legkívánatosabb módszerévé minősített.

IRODALOM

1. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 28.évf. 1981. 4.sz. 162–164.p., 29.évf. 1982. 1–2.sz. 46–47.p., 6.sz. 241–242.p., 30.évf. 1983. 1–2.sz. 51–53.p. – valamennyi közlemény szerzője N. NAGY Katalin.
2. FUTALA Tibor: "... a történelem a kontinuitás és diszkontinuitás egysége a könyvtárügyben is ..." (A szakkönyvtári hálózatokról folyt vita lezárásául.) = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 30.évf. 1983. 12. sz. 507–510.p.
3. Az OKT-előterjesztés és teljes dokumentációja az OKT irattárában áll az érdeklődők rendelkezésére.